

Aleksandra Budrewicz

WŁADYSŁAW TARNAWSKI JAKO BADACZ LITERATURY ANGIELSKIEJ

SŁOWA KLUCZOWE

Literatura brytyjska; polityka; przekład literacki; recepcja

Jeden z twórców literaturoznawczej anglistyki w Polsce, Władysław Hubert Tarnawski (1885–1951), nie mógł w pełni zrealizować się jako badacz, a jego zawodowy życiorys został okrojony o blisko dwie dekady. Kiedy uzyskał kwalifikacje naukowe za sprawą rozprawy doktorskiej poświęconej polskim przekładom Williama Szekspira (1913), wybuchła pierwsza wojna światowa. Gdy z kolei już jako profesor uniwersytecki mógł rozwinąć pełną aktywność badawczą, dydaktyczną i organizacyjną, rozpoczęła się druga wojna. Obie wymienione przerwy w życiorysie zawodowym Tarnawskiego miały wymiar globalny. Dwie kolejne to już wymiar państwowy: najpierw pozbawiono go katedry (1933–1937) w II Rzeczypospolitej, później, w 1946 roku, aresztowano i skazano na 10 lat więzienia; nie dożył końca wyroku. Pokolenie Tarnawskiego światopoglądowo uformowało się w czasie rozbiorów, a żyło i pracowało w warunkach, które nie ono określiło.

Ostatnie ćwierć wieku zaowocowało imponującym dorobkiem nauki, pozwalającym dziś ujrzeć osobę i dokonania Tarnawskiego obiektywnie i wszechstronnie. Ponadto, naukową twórczość tego badacza dopełniają ustalenia kilku

Aleksandra Budrewicz – dr hab. prof. UP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Instytut Filologii Angielskiej, ul. Karmelicka 41, 31-128 Kraków, <https://orcid.org/0000-0002-0654-6464>; e-mail: aleksandra.budrewicz@up.krakow.pl

subdyscyplin: bibliografii, biografistyki, historii nauki, literaturoznawstwa i przekładoznawstwa. Impuls do tego typu badań dał Jerzy Starnawski (Starnawski 1994: 289–291; Starnawski, Kujawińska Courtney 1997: 127–133)¹. Obecnie można ocenić, że biografia Tarnawskiego (Pudłocki 2001: 77–88; 2002: 67–87; *Z zapomnianych artykułów...* 2003: 91–95; Pudłocki 2005: 97–107; 2006: 87–94; 2007: 89–94; 2008: 67–72; 2015: 111–124; 2016: 61–78; 2017: 165–175; 2018: 33–52), z uwzględnieniem jego zasług na polu szekspiologii², została opracowana gruntownie.

Formacja intelektualna

Władysław Tarnawski, syn prawnika Leonarda i Wincenty z Weygartów, urodził się 3 listopada 1885 roku w Przemyślu. W jego domu panowała atmosfera patriotyczna: wspólnie odbywano głośne lektury utworów apoteozujących walkę narodowowyzwoleńczą (Tarnawski 1935c: I). Rodzice Tarnawskiego byli znani jako działacze polityczni, choć różnili się poglądami; syn przejął narodowo-demokratyczne przekonania ojca. W latach 1895–1903 uczęszczał w Przemyślu do gimnazjum. Zaprzyjaźnił się wtedy z Kornelem Makuszyńskim, któremu zawdzięczał szczególne zamiłowanie do teatru (Tarnawski 1934i: II) i któremu pożyczał prywatne przekłady dramatów Szekspira (Pudłocki 2008: 71). Po zdaniu matury podjął studia w zakresie filologii polskiej i klasycznej na Uniwersytecie Lwowskim. Studiował w latach 1903/1904–1908/1909, ale z powodu poważnych problemów zdrowotnych zaliczył zaledwie cztery semestry. Utrzymywał kontakty z kulturalno-intelektualnym środowiskiem „Słowa Polskiego”³. To tam być może

¹ Pod kierunkiem Starnawskiego i z jego uzupełnieniami powstała praca Jadwigi Rożnowskiej-Szymczykowej *Bibliografia prac Władysława Tarnawskiego (1885–1951)* (Rożnowska-Szymczykowa 1994: 367–382). Umożliwiła ona podjęcie dalszych studiów nad spuścizną badacza. Obecny stan wiedzy o Tarnawskim ujawnia, że bibliografia zawiera jednak liczne braki, ponieważ nie notuje prac drukowanych w pismach warszawskich („Kurier Warszawski”, „Myśl Narodowa”, „Warszawski Dziennik Narodowy”, „Gazeta Warszawska”), poznańskich („Kurier Poznański”, „Tęcza”, „Kultura”) oraz lwowskich („Kurier Literacko Naukowy” – dodatek tygodniowy do „Kuriera Lwowskiego”). Mylnie przypisano Tarnawskiemu autorstwo kilku prac Andrzeja Tretiaka. Wymienione braki nie wpłynęły w sposób zasadniczy na ocenę dorobku szekspiologicznego Tarnawskiego, choć nieco zawężyły zakres jego funkcji społecznych. Opisanie Tarnawskiego jako krytyka literackiego wymaga wyjścia poza rejestr ustalony przez Rożnowską-Szymczykową. Przeprowadzona na potrzeby niniejszego artykułu kwerenda czasopiśmiennicza uzupełnia ten rejestr o kilkadziesiąt pozycji. Opracowanie pełnej bibliografii jest trudne z powodu dekompletów codziennej prasy międzywojnia, a nawet niemożliwe, ponieważ zamieszczane w „Słowie Polskim” korespondencje Tarnawskiego do Przemyśla nie były podpisywane.

² Joanna Tarnawska, córka uczonego, podała do druku sonety Szekspira w przekładzie ojca (Tarnawska 1995: 3–9). Zob. też: Stanisz 2009: 107–138; 2011: 111–182; 2014: 51–84; Gibińska-Marzec, Stanisz 2014: 91–97.

³ Szerzej zob. Lubczyńska 2014: 121–154.

poznał Jana Kasprowicza, tłumacza m.in. literatury angielskiej, wykładającego literaturę powszechną, który w 1919 roku zaproponuje, aby właśnie Tarnawski objął we Lwowie katedrę anglistyki. Warto dodać, że w listopadzie 1903 roku rozpoczął w Uniwersytecie Lwowskim wykłady z literatury Piotr Chmielowski, wielka osobistość pozytywistycznego literaturoznawstwa. Tarnawski nie tylko był jednym z 600 (!) słuchaczy nowego profesora (*Kronika lwowska*: 2), ale mógł bywać też na jego odczytach prowadzonych w ramach tzw. powszechnych wykładów uniwersyteckich. Niestety, Chmielowski wykładał na lwowskim uniwersytecie tylko przez jedno półrocze. Jeśli Tarnawski wziął udział w jego pogrzebie, to być może zapamiętał i przejął przesłanie z nad grobu uczonego: „Na dzieła sztuki, a literatury w szczególności, patrzy on jako na emanację życia narodu; pragnie w nich widzieć istotne potrzeby, dążności i ideały społeczeństwa – ocenia je ze stanowiska ich użyteczności narodowej i społecznej” (*Pogrzeb...*: 4).

Podobnie jak Chmielowski, był później Tarnawski historykiem i krytykiem literatury; równie uparcie wyrażał troskę o kulturę języka, widząc w nim podstawę tożsamości narodowej; w zbliżony sposób łączył zagadnienia literackie z publicystyką społeczno-ideową. Na poglądy Tarnawskiego jako literaturoznawcy wywarły wpływ prace Chmielowskiego *Stylistyka polska wraz z nauką kompozycji pisarskiej* (1903) oraz *Metodyka historii literatury polskiej* (1899). Obaj podobnie kwestionowali zagadnienie oryginalności w sztuce, ukazywali potrzebę badania literatur obcych jako tła porównawczego uwyrażniającego rozwój twórczości własnego narodu, majoryzowali rolę biografistyki i dyskretnie hołdowali prymatowi estetycznej reguły harmonii oraz teleologii szczegółu wobec całości dzieła.

W 1909 roku Tarnawski przeniósł się na Uniwersytet Jagielloński. Zaciekała go możliwość podjęcia studiów anglistycznych, które tam właśnie otworzono, powierzając je młodemu profesorowi Romanowi Dyboskiemu (Puđłocki 2018: 34). Język angielski znał już Tarnawski dobrze z prywatnych lekcji⁴, podczas studiów uczęszczał na seminarium Dyboskiego. W roku 1911 uzyskał absolutorium i pracował jako nauczyciel w gimnazjach w Przemyślu (uczył historii, łaciny, języka polskiego, francuskiego i niemieckiego). Jednocześnie pod kierunkiem Ignacego Chrzanowskiego rozpoczął pracę nad rozprawą doktorską, którą sfinalizował w roku 1913. Studium *O polskich przekładach dramatów Szekspira* zostało opublikowane przez Akademię Umiejętności (1914) i do dziś, mimo upływu ponad 100 lat, jest cenną pozycją w szekspiologii i przekładoznawstwie. Studia lwowskie i krakowskie Tarnawskiego były czasem, kiedy na katedrach polonistycznych nastąpiła zmiana generacyjna – odeszli Roman Pilat, Stanisław

⁴ W książce *Szekspir: Książka dla młodzieży i dla dorosłych* wspomina, że był uczniem niewymienionej z nazwiska „Anieli niemiełdziej, posiadającej studia uniwersyteckie i doskonale wychowanie” (Tarnawski 1931a: 294).

Tarnowski i Chmielowski; ich miejsca zajęli Wilhelm Bruchnalski i Ignacy Chrzanowski. Była to też zmiana formacji światopoglądowej i orientacji metodologicznej – podejrzliwie nastawionej wobec pozytywistycznego modelu przyrodoznawstwa wykrywającego obiektywne prawa naukowe, choć jednocześnie kontynuująca biografizm, genetyzm i ujęcia komparatystyczne. Jak wspomniałam, Tarnawski był uczniem Dyboskiego, lecz uważał się raczej się za jego partnera intelektualnego (Tarnawski 1914b: 60–61; 1921b: 249–251), a z czasem ich relacje ochłodziły się (bez związku z problemami naukowymi, a bardziej z powodów charakterologicznych [Puđłocki 2018: 40–48])⁵. Trzeba pamiętać, że ówczesna kadra uniwersytecka zajmowała się pobocznie literaturą angielską (Edward Porębowicz tłumaczył Lorda George’a Byrona, Wilhelm Bruchnalski badał paralele Mickiewicz – Szekspir⁶, a Stanisław Tarnawski był w istocie poprzednikiem Tarnawskiego w pracach nad przekładami Szekspira [Tarnawski 1898: 107–332]). Wymowny jest fakt, że Tarnawski nie brał udziału w uroczystościach jubileuszowych swoich dawnych profesorów uniwersyteckich (wyjątek stanowił Jan Łoś, językoznawca i zarazem wersolog, a właśnie zagadnienia metryki wiersza szczególnie pasjonowały Tarnawskiego⁷).

Jeśli za kryterium ewentualnej wspólnej perspektywy metodologicznej przyjąć częstość powoływania się na dany autorytet, to u Tarnawskiego dostrzec można raczej skąpe odniesienia do szekspirologów polskich (Dyboski, Andrzej Tretiak, Wilhelm Creizenach), niemieckich (Goswin König, Gregor Sarrazin), duńskich (Georg Brandes), włoskich (Benedetto Croce) i angielskich (Edward Dowden, William Hazlitt⁸), natomiast nie widzimy powoływania się na prace teoretycznoliterackie, choć czas jego aktywności uniwersyteckiej zbiega się z wielkim przełomem formalistyczno-strukturalistycznym w metodologii literaturoznawczej, który we Lwowie wywołał ożywione dyskusje wśród humanistów. Tarnawski potrafił w sposób bardzo zasadniczy eksponować słabe strony czyichś studiów, ale jednocześnie nawet kiedy kogoś krytykował, umiał bez uprzedzeń wskazać poglądy, które uznał za dobrze uzasadnione. Starał się formułować sądy obiektywne. Był chyba najbliższy stanowiska, które opisał Tadeusz Grabowski:

⁵ Znamienne, że Dyboski w książce *Sto lat literatury angielskiej* (Dyboski 1957), liczącej 927 stron, nazwisko Tarnawskiego przywołuje tylko jeden raz.

⁶ Bruchnalski powoływał się na prace Tarnawskiego i cenił jego przekłady za wierność wobec oryginału. Por. Bruchnalski 1928: 12.

⁷ Studium *Z dziejów Ossjana* w Polsce opublikował w pracy zbiorowej *Prace polonistyczne ofiarowane Janowi Łosiowi dla uczczenia dwudziestopięcioletnia jego działalności naukowej na uniwersytecie Jagiellońskim 1902–1927*, wydanej jako tom „Prac Filologicznych” w 1927 roku (Tarnawski 1927c: 257–273).

⁸ Do sądów Hazlitta miał wyjątkowe zaufanie i poświęcił mu osobną pracę. Por. Tarnawski 1934j: 8.

(1) „walka metod w nauce o literaturze jest nie do przyjęcia” (Grabowski 1936: 138), ponieważ wszystkie „uzupełniają się wzajemnie”; (2) nauka o literaturze jest „nauką o twórcy, procesie tworzenia, dziele i jego przyjęciu”, „na dzieło patrzeć można ze stanowiska czasu, miejsca, rasy, osobowości” oraz „ze stanowiska wiecznych artystycznych wartości” (Grabowski 1936: 146). Od doktoratu Tarnawskiego do objęcia przez niego katedry anglistyki upłynęło 10 lat. Dekadę tę wypełniła wojna światowa, okres pracy nauczycielskiej, działalności politycznej w Przemysłu oraz pracy dziennikarskiej na stanowisku redaktora „Ziemi Przemyskiej”. Wymienione uwarunkowania zewnętrzne – w tym niemożność zrealizowania planowanego wyjazdu do Anglii – powodowały, że w rozwoju naukowym Tarnawski musiał liczyć na siebie. Nie umniejszając wartości samouctwa, nie można jednocześnie przeoczyć okoliczności, że umysłowo był uformowany przez filologiczne środowiska uniwersyteckie Lwowa i Krakowa. Szkoła lwowska miała profil tekstologiczno-edytorski – być może dlatego w dojrzałych pracach naukowych Tarnawskiego dostrzegam tak wielką dbałość o poprawne ustalenie tekstu⁹ i form wierszowych u Szekspira i Christophera Marlowe’a. W środowisku krakowskim, pod wpływem Tarnawskiego, interpretacje utworów literackich przeprowadzano na szerokim tle polityczno-oświatowym, widząc w historii literatury „historię oświaty tożsamej z historią życia duchowego czy umysłowego” narodu (Cysewski 2002: 27). Oba środowiska prowadziły intensywne badania porównawcze, szczególnie w zakresie wpływów Szekspira, Waltera Scotta i Byrona na romantyzm polski. Wspólne dla obu było też podjęcie studiów nad formami powieści. Rozwój zainteresowań badawczych Tarnawskiego wydaje się zatem owocem intelektualnego dojrzewania między czasem spędzonym we Lwowie i Krakowie.

Formowanie się tej postawy badawczej przypadło na czas adaptowania do polskiego literaturoznawstwa myśli Wilhelma Dibeliusa. Odwoływali się do niego Ignacy Chrzanowski (*O komediach Aleksandra Fredry*) i Wacław Borowy (*Ignacy Chodźko: artyzm i umysłowość*) – obaj bliscy Tarnawskiemu. *Englische Romankunst* (1910) zalecał Gabriel Korbut jako „wzór metody analizy techniki pisarskiej”, uznając zarazem, że „w zmodyfikowaniu” nadaje się ona również do studiów nad dramatem (Korbut 1924: 47)¹⁰. Metodę historycznoliteracką Dibeliusa („opiera się na zasadzie śledzenia poszczególnych momentów twórczości poprzez wszystkie omawiane utwory”¹¹ [Dębicki 1930: 4]) powszechnie

⁹ Widać to nawet w recenzjach teatralnych, w których Tarnawski podkreślał konieczność „szanowania tekstu”. Por. Tarnawski 1936g: 4.

¹⁰ Dibelius oddziałal również na tych badaczy, którzy wyprzedzili jego teorię. Zob. Kleiner 1924: 4.

¹¹ Przy takim rozumieniu metody upoważniona jest hipoteza o obecności myśli Dibeliusa w studiach Tarnawskiego nad Szekspirem.

szanowano i przyjmowano. Dibeliusa-anglisty nie mógł pominąć anglista Tarnawski. Znał zarówno jego studia literaturoznawcze, jak również eseistykę dotyczącą współczesnej Anglii, a nawet jego biografię (Tarnawski 1927b: 13; 1929b: 347¹²). I właśnie Tarnawski ostro zaatakował Dibeliusa za błędne kwalifikacje genologiczne powieści Laurence'a Sterne'a. Zarzucił mu aprioryczne założenie bezwzględnej „jedności całej angielskiej literatury powieściowej”, wręcz „monomanię” przy zestawianiu analogicznych motywów u Sterne'a i Smolleta, nierespektowanie faktografii historycznej i niezrozumienie istoty kompozycji fragmentarycznej. Zarazem jednak Tarnawski przyznał, że Dibelius słusznie twierdzi, że system twórczy Sterne'a polega „na negacji wszelkiego systemu” (Tarnawski 1927: 62–64). Wbrew tezie Dibeliusa, jakoby autor *Podróży sentymentalnej* reprezentował gatunek „romansów przygód”, Tarnawski dowodził, że mamy tu do czynienia z nowatorską w dziejach odmianą powieści „lirycznej” lub „podmiotowej”. Lwowski anglista najwyraźniej uznał, że poglądy Dibeliusa opisał już dostatecznie, ponieważ pisząc o Sterne w opracowanej przez siebie historii powieści w Anglii, nie wracał już do argumentów niemieckiego uczonego (Tarnawski, *Historia powieści angielskiej*)¹³. Z tego opracowania wynika zarazem, że polski badacz przejął zasadnicze tezy Dibeliusa dotyczące teorii powieści¹⁴. Stały się one z czasem znakiem rozpoznawczym metodologii i etyki badawczej Tarnawskiego – dostrzegać każdą zaletę i każdy błąd cudzej pracy, nie uznawać nikogo za model niedościgły i nie odrzucać niczyich rzeczywiście uzasadnionych argumentów¹⁵.

Promotorski wpływ Chrzanowskiego podpowiada, by omawiając formację intelektualną Tarnawskiego wspomnieć o możliwych korespondencjach z estetyką

¹² Paralela: Tarnawski – Dyboski – Dibelius jako autorzy esejów o współczesnej Anglii została wskazana w: Łempicki 1929: 3.

¹³ W wydanej wcześniej *Historii literatury angielskiej od Swifta do Burke'a i Burnsa* powtórzył swoje zarzuty w rozdziale *Czy Stern był powieściopisarzem?* (Tarnawski 1930a: 274–277) i krytycznie odniósł się do sądów Dibeliusa na temat Olivera Goldsmitha (Tarnawski 1930a: 286, 290–291). Niemiecki badacz był więc punktem odniesienia, choćby tylko negatywnym.

¹⁴ Używał też niemieckiej terminologii, pisząc o technice powieści, co może wskazywać na lektury uczonych świata germańskiego. Por. Tarnawski 1924: 176.

¹⁵ Charakterystyczną dychotomię – podziw dla artysty przy jednoczesnej niezgodzie na etykę autora – widać w studium o pisarstwie Izraela Zangwilla. Podobnie rozumował Tarnawski, krytycznie oceniając teorie kwestionujące autorstwo Szekspira: „bezwzględnie zasługuje na potępienie, zarówno ze względu na mylną tezę, jak i na metodę [...] Czy jednak dzieło nie zawiera mimo to pewnych rzeczy zasługujących na uznanie i mogących przyczynić się do postępu badań nad Szekspirem?” (Tarnawski 1923c: 323). Obiektywizm mimo ideologicznych rozbieżności widać w dyskusjach prasowych po warszawskiej premierze *Kupca weneckiego* w 1934 roku. Tarnawskiemu zarzucono filosemityzm, ponieważ jego koncepcja postaci Shylocka była zbliżona z niektórymi interpretacjami żydowskimi. Uczony odpowiedział, że nadal wierzy w wyznawaną dotąd ideologię, lecz zdania o Shylocku nie zmienia. Por. Duniec 2008: 39–52.

Teodora Lippsa, którego lekturę krakowski profesor zalecał swym uczniom (Bielak 1936: 1)¹⁶. Może właśnie pojęcie „pierwiastek podmiotowy piękna” (Rudnicki 1911: 5) przybliży do wyjaśnienia często stosowanej przez Tarnawskiego kategorii podmiotowości jako stosunku autorów do rzeczywistości opisywanej w utworach. Myśl Lippsa kieruje też naszą uwagę na metodologiczne refleksje Tarnawskiego o roli „wczuwania się”¹⁷ w sferę uczuciową twórców i w tzw. przedmiot zewnętrzny. Czasami badacz zarzucał, że „autor nie wżył się dostatecznie w życie i dzieła” (Tarnawski 1923c: 321) tych, o których pisze, albo chwalił, gdy ktoś „wczuł się w psychikę” twórcy (W.T. 1934: IV). O Conradzie zanotował np., że „jego sztuka polega nie na wczuwaniu się w dusze postaci, lecz na nagłym wywoływaniu obrazów dających czytelnikowi złudzenie, że do tych dusz zagląda” (Tarnawski 1936c: 5). Psychologiczne „współczucie” i „wczuwanie się” jako dyrektywy Tarnawskiego wiążą go tak z Lippsem, jak i z omawianym wcześniej Chmielowskim¹⁸. Był to bowiem etap wstępny badań, które powinny podlegać kryteriom prawdy rzeczowej (faktografia) i logice wnioskowania indukcyjnego, wyłączającego aprioryzm i tendencyjność badającego. Tarnawski opowiadał się za prowadzeniem dociekań „ściśle rzeczowych i oceny rzeczowej” (Tarnawski 1935f: I). Umiał jednak przyznać się do odstępstw od tej zasady: „prócz mego sądu krytycznego zaangażowane jest i moje serce” (Tarnawski 1935g: I).

Stanowisko ideowe i metodologiczne

Od kolegów-anglistów (jednocześnie współzawodników w dziedzinie szekspirologii) Tarnawski różnił się historyzmem (w zainteresowaniach osobistych oraz przy budowaniu tła dla interpretacji utworów). Dyboskiemu zarzucał słabą znajomość historii (Tarnawski 1997: 19). Recenzenci dostrzegali to historiograficzne nachylenie Tarnawskiego w jego syntezach historycznoliterackich¹⁹. Zajmował go szczególnie Thomas Babington Macaulay, którego dzieła tłumaczył (Macaulay), choć nie zdążył wydać, a także Edward Gibbon i Hilaire Belloc. Studiował ich dzieła i inspirował się nimi (Tarnawski 1937a: 6; 1933d: V; 1935j: II–III), był nawet znawcą historiografii ery wiktoriańskiej (Tarnawski 1934l: II).

¹⁶ Analizując poglądy Lippsa, krakowski profesor przekonywał, że istnieją uczucia estetyczne, indywidualne oraz narodowe, dlatego można mówić o „pięknie narodowym”. Taki punkt widzenia z pewnością odpowiadał zaangażowanemu politycznie Tarnawskiemu. Zob. Chrzanowski 1934: 1.

¹⁷ „Wczuwanie się” definiowano jako „dominujący moment w odczuwaniu piękna”. Zob. Albiński 1914: 22. Dodajmy, że cały wywód Albińskiego łączy myśl Lippsa i Dibeliusa.

¹⁸ Identyfikację pojęć Lippsa i Chmielowskiego wykazał Adam Makowski (2001: 50). Z kolei Gabriel Korbut wykluczał „wczuwanie się” i „przeżywanie” utworu, jako metody nienaukowe (Korbut 1924: 56).

¹⁹ „Prof. Tarnawski, o silnym zacięciu historycznym”, „historyczne stanowisko autora”, „historyczny zmysł Prof. Tarnawskiego” (Tretiak 1931: 178–181).

Fascynowała go każda możliwość dodatkowego naświetlenia epoki elżbietańskiej (obszerne omówienie zagadnienia szpiegostwa na dworze królowej Elżbiety [W.T. 1935: I–II]), prywatne życie brytyjskich władczyń (Tarnawski 1934g: I; 1933a: III), prace o Napoleonie Bonaparte (tu między opinią polską a angielską była rozbieżność); odnotowywał wzmianki, które w jakikolwiek sposób mogły rzucić światło na relacje polsko-angielskie w dziejach (Tarnawski 1935d: 6; 1934a: 12). Teksty pamiętnikarskie oraz obrazy powieściowe traktował jako dopełnienie wiedzy o historii (Tarnawski 1936e: 7). Opisane zainteresowania wpłynęły na dwie konkretne decyzje literaturoznawcze badacza. Po pierwsze, do syntez historycznoliterackich Tarnawski włączył prace historyczne i krytycznoliterackie (Tarnawski 1932a: 230–232)²⁰. W ten sposób bardziej nawiązywał do tradycji pozytywistycznych niż stosował się do współczesnego mu nurtu formalistyczno-strukturalnego. Po drugie, zwracał uwagę na zasadnicze problemy procesu historycznoliterackiego. W zarysie syntetycznym *Historii literatury angielskiej* za podstawę periodyzacji przyjmował „pogląd na świat” (Tarnawski 1926: IV). Tretiak w tym samym czasie dzieli angielski romantyzm, opierając się na datach wydań reprezentatywnych utworów (Dębicki 1928: 4), czyli preferuje kryterium estetyczne. Tarnawski kwestionuje niektóre z tych dat, twierdząc, że estetyczno-ideowe „pierwiastki romantyczne” („kiefkowanie romantyzmu”) pojawiały się już wcześniej (Grzebieniowski 1930a: 178–179). Eksponuje porządek chronologiczny, operując terminami „epoka”, „doba” i „okres”, ale dodaje do nich perspektywę socjologiczną („pokolenie”). Porządkowanie opiera na kryteriach etnicznych („naród”), biologiczno-antropologicznych („rasa”) oraz wyznaniowych, o które szczególnie dba, podkreślając ciągle, gdy wspomina o jakimś angielskim pisarzu-katoliku. Kiedy jednak dochodzi do opisu zjawisk literackich po wojnie światowej, odstępuje od dawnych kryteriów. Stwierdza, że „dogodnie jest uzgadniać daty z literatury i z dziejów” i – wbrew oczekiwaniom – eksponuje nie rok 1918 (koniec Wielkiej Wojny), lecz przełomowe znaczenie roku 1926, ważnego z uwagi na ekonomię światową, a nie na estetykę (Tarnawski 1935n: 4; 1935l: I). W jego syntezach historycznoliterackich możemy dostrzec dwie nowości: wyznaczenie potrójnej perspektywy poznawczej (opis utworów, zbadanie ich relacji z życiem historyczno-obyczajowym, zbadanie związków między utworami [Tarnawski 1926: III]) oraz konsekwentne przyjęcie perspektywy obcokrajowca (Polaka) przy opisie kultury angielskiej, a w wielu studiach – dopisywanie uwag o analogicznych tematach czy motywach w literaturze polskiej.

²⁰ W *Historii literatury angielskiej od Swifta... umieścił rozdziały: Literatura filozoficzna, historyczna, polityczna i teologiczna* (Tarnawski 1930a: 447–497) oraz *Pisarze polityczni, ekonomiczni, teologiczni i mówcy* (Tarnawski 1930a: 499–520). Zmodyfikował zatem wcześniejsze stanowisko, zawężające naukę do opisywania arcydzieł. Por. Tarnawski 1924a: 178 („prawdziwa historia literatury niewiele ma wspólnego z ich historyczno-literackimi romansami”).

Ideowo-polityczne związki z endecją odbiły się na zainteresowaniach i poglądach literaturoznawczych Tarnawskiego. W mniejszym stopniu dotyczyły one jego prac historycznoliterackich (w biogramach pisarzy akcentował ich uwarunkowania etniczne, operował kategoriami „charakter narodowy”, „rasa” i „aryjskość”, epokę elżbietańską cenił za „jedność i silną samowiedzę narodową” [Tarnawski 1933a: 1]), a wyraźniejsze były w krytyce literackiej. Pisał o angielskich twórcach pochodzenia żydowskiego, rozważał kult Starego Testamentu w protestantyzmie, widząc tu pomost między kulturą brytyjską a hebrajską (Tarnawski 1931b: 139–142), szczególnie interesowały go losy i dzieła pisarzy dokonujących konwersji lub jawnie wyznających katolicyzm. Zainteresowanie kwestią wyznaniową w Wielkiej Brytanii jest zrozumiałe, ponieważ we Lwowie Tarnawski znajdował się w centrum konfliktów narodowo-religijnych (polsko-ukraińskich i polsko-żydowskich); w literaturze dostrzegał odbicie problemów z poczuciem nowoczesnej tożsamości narodowej, stąd m.in. tyle uwagi poświęcał Rudyardowi Kiplingowi. Omawiając współczesną powieść angielską, nieraz akcentował zagadnienia, w których można odnaleźć ślady dylematów i wartościowania typowego dla orientacji endeckiej (Tarnawski 1934a: 12; 1932c: 226–229). Jawnie potępiał komunizm, socjalizm i faszyzm, a nawet przenosił zasady totalitaryzmu i autorytaryzmu politycznego na kwestie kultury literackiej, widząc np. analogię między stalinizmem a dominującą rolą reżysera w teatrze i protestując przeciw koncepcji „autora przedstawienia” (Tarnawski 1934k: 6; 1935h: 6–7; 1936g: 4)²¹. Nieraz wtrącał uwagi nieprzychylnie wobec Żydów (Tarnawski 1934b: 1; 1934f: VI; 1937d: 135–136)²², kilkakrotnie środowiska żydowskie niesłusznie określały go jako skrajnego antysemitę ((-el) 1937: 9).

Poza sferą zainteresowań badawczych Tarnawskiego znajdowała się poezja. Ta obserwacja może zaskakiwać, ponieważ w syntezach historycznoliterackich badacz zamieszczał udane przekłady angielskiej poezji (tłumaczył też wiersze Horacego [Tarnawski 1938d: 473]), sam próbował pisać wiersze (Tarnawski 1909: 5), a jego analizy poezji Kiplinga świadczą o dużej wrażliwości na obrazowanie i język poetycki (Tarnawski 1937c: 6–7). Miał w dorobku badawczym poważne studia nad wierszem Szekspira i Marlowe’a oraz samodzielne prace dotyczące zagadnienia asonansu (Tarnawski 1935i: 71–73). Zajmował go jednak głównie dramat oraz powieść, w której widział odbicie zasad kompozycyjnych dramatu. Analizując utwory reprezentujące te rodzaje, starał się wychwycić sensy

²¹ Niepokoił go wpływ ideologii totalitarnych na współczesną Anglię, co nieraz podkreślał w reportażach z pobytów w Londynie. Jego odbicie w literaturze analizował w szkicu *Mr. Golancz, książkę Mirski i Spółka* (Tarnawski 1935e: 5 – tu podkreślał analogie z sytuacją współczesnej Polski).

²² Tropił zwłaszcza wykroczenia przeciw kulturze języka polskiego, jakich się dopuszczali tłumacze pochodzenia żydowskiego (cykl recenzji zamieszczanych w „Nowej Książce” 1936–1937).

ideowo-etyczne, które następnie podporządkowywał światopoglądowi optymistycznemu albo pesymistycznemu autorów (poglądy te warunkowała aktualna pozycja gospodarczo-polityczna państwa). Mimo że nie uważał się za teoretyka literatury, jego analizy były oparte na gruntownym zapleczu z dziedziny poetyki. Dość normatywnie domagał się od utworu harmonii, analogii, proporcji, jedności (w takich tekstach bywał raczej liberalny, dostrzegając ową jedność np. w „nastroju i efektach” [Tarnawski 1936b: 8]). Od dramatu i powieści oczekiwiał prawdopodobieństwa życiowego i psychologicznego. Wyjątkowo ciekawie, na tle ówczesnej krytyki, pisał o powieści nowoczesnej, wprowadzającej eksperymenty formalne (Virginia Woolf, James Joyce [Tarnawski 1933c: IV]). Mimo zasadniczo biografistycznego nastawienia metodologicznego (Stanisz 2011: 135–137; 2007: 187–197) zaakceptował fundamentalne rozróżnienie autor – narrator („opowiadacz” [Tarnawski 1936d: 5]). Wprowadził do języka teoretycznoliterackiego pojęcia „powieść kinematograficzna”, „punkt widzenia”, „powieść eksperymentalna”²³. Podczas lektury niektórych tekstów Tarnawskiego można odnieść wrażenie, że przeglądy literatury współczesnej lub historycznej prowadził tak, aby zbudować możliwie wyczerpujące systematyki gatunków literackich. Formy dramatyczne klasyfikował według kryterium treści („tragedia zemsty”, „tragedia zazdrości”). Przy powieści, którą uznawał za „naczelny rodzaj literacki” (Tarnawski 1935l: 11), operował zróżnicowanym kryterium strukturalno-tematycznym („powieść regionalna i egzotyczna”, „nowoczesna baśń”, „nowoczesna legenda”, „powieść liryczna lub podmiotowa”, „powieść nieepicka”, „powieść niby-religijna”, „powieść historyczna”, „powieść autobiograficzna”, „romans biograficzny”, „powieści-bliźnięta”). Tarnawski uważał, że tylko poprzez rozbudowanie systematyki form możliwe byłoby uporządkowanie zróżnicowania tego gatunku w jego rozwoju (co ciekawe, przy omówieniach nowel rzadko wykazywał się inwencją terminologiczną).

Uniwersytecka praca Władysława Tarnawskiego trwała 10 lat. Jego katedrę zlikwidowano wraz z kilkudziesięcioma innymi. Naraził się, kiedy publicznie odmówił podania ręki ministrowi Leonowi Kozłowskiemu, wyjaśniając, że „zwierzyna nie podaje ręki myśliwemu”²⁴. Do pracy wrócił w grudniu 1937 roku. Podczas wojny, w roku 1941, przybył do Krakowa i prowadził wykłady na anglistyce w podziemnym uniwersytecie. Ponownie, na kilka miesięcy, objął katedrę we Lwowie w roku 1944/45, ale nie mając nadziei na kontynuowanie

²³ Przykładowo: Tarnawski 1935b: 5; 1937e: 14.

²⁴ Wzmianki o incydencie i jego konsekwencjach znaleźć można w następujących gazetach: „Kurier Warszawski” 1933, nr 269, wyd. wieczorne, s. 2; „Kurier Polski” 1931, nr 172C, s. 2; „Warszawski Dziennik Narodowy” 1937, nr 288, s. 1. O rewizji w mieszkaniu profesora zob. „Kurier Poranny” 1933, nr 81, s. 2.

pracy w polskiej uczelni, przeniósł się do Krakowa. W 1945 roku objął tu katedrę anglistyki. Wykładał krótko, w grudniu 1946 roku został aresztowany. Jeszcze w więzieniu próbował kontynuować pracę naukową. Zmarł 4 kwietnia 1951 roku. Wraz z jego śmiercią anglistyka polska została bez kadry profesorskiej.

Dramat elżbietański i powieść współczesna – szkice, przeglądy, studia

We wczesnym dorobku badawczym Tarnawskiego rzadko spotyka się prace wychodzące poza okres elżbietański (Tarnawski 1921a: 358–368; 1921c: 224–227; 1924a: 168–181; 1924b: 108–123; 1925a: 271–297). Autor przyjmował w nich poetykę eseistyczną, nie odwołując się do literatury przedmiotu. Oryginalnością poglądów i samodzielnym doбором argumentów wyróżniają się studia o dramacie angielskim. Tarnawski zaimponował pionierską wręcz monografią twórczości Marlowe'a (wcześniej wygłosił obszerny referat na ten temat [H.B. 1922: 5]). Podjął w niej próbę „samoistnej oceny ustalonych poglądów na stosunek dwóch tych poetów [Marlowe'a i Szekspira] do siebie” (Łempicki 1923: 4), obszernie i kompetentnie opisując arcyzm wiersza epoki. Recenzje książki były pochlebne, monografię uznano za „chlubę polskiej nauki”²⁵ i zalecano ją humanistom angielskim (Dyboski 1923: 176). O współzawodnikach Szekspira (np. Benie Jonsonie) Tarnawski pisał również później, przybliżając czytelnikom klimat epoki elżbietańskiej i ówczesne postawy ludzi (Tarnawski 1937g: 5). Wydane w serii Biblioteki Narodowej przekłady dramatów Szekspira (*Antoniusz i Kleopatra, Juliusz Cezar, Romeo i Julia*), poprzedzone obszernymi wstępami, uznano za wybitne zdobycze szekspirologii (w.b. 1922: 5; Sinko 1922: 2; Hoesick 1922: 9–11; 1924a: 6–8; 1924b: 4–6). Uczony określił w nich własne stanowisko wobec badań szekspirologicznych, które przejawiało się w następujących założeniach: oddać sprawiedliwość kryteriom „wartości artystycznej, dojrzałości sądu, znajomości świata i natury ludzkiej, ogólnego nastroju poszczególnych utworów” (Szekspir [1924]: 57), badać metrykę poety, w przekładach dbać o to, by prozę tłumaczyć prozą, a wiersz biały – białym, nie odstępować „ani od myśli, ani od formy oryginału” (Szekspir [1924]: 65) (choć Tarnawski dopuszczał zarazem zmiany w układzie rymów [Szekspir 1924: XLVI]). Zapoczątkował też nurt komparatystyki wewnętrznej i zaczął studia nad motywami, które powtarzają się w dramatach Szekspira (np. *Romeo i Julia – Sen nocy letniej, Hamlet – Juliusz Cezar*). Rozważał koncepcję „winy tragicznej” i kategorię „przeznaczenia”, nie formułując jednak klarownej definicji tragizmu aż do wydania monografii *Szekspir*, gdzie stwierdził: „Główną cechą tragedii szekspirowskiej jest fakt, że

²⁵ Por. Tarnawski 1923a: 7; 1923b: 7; Z.N. 1923: 141–142 (tu podkreślenie obecnej w pracy „idei narodowej”).

katastrofa stanowi wybawienie [...] oczyszcza winnych i stanowi zadośćuczynienie za ich błędy, ale zawsze ich wyzwala” (Tarnawski 1931a: 176).

Pracę nad Marlowe’em wykonał w warunkach skrajnie niekorzystnych, niemal pozbawiony dostępu do najnowszej literatury przedmiotu (z powodu wojny oraz sytuacji ekonomicznej kraju). Jako profesor uniwersytecki starał się regularnie śledzić nowości naukowe i być na bieżąco z brytyjskim rynkiem księgarskim i prasowym (dowody na tę tezę znajdziemy w jego sprawozdaniach z pobytów w Londynie). Wnikliwie dokonywał przeglądów krytycznych nowej szekspirologii europejskiej. Na szczególną uwagę zasługuje studium *Szekspir czy nie Szekspir?* Tarnawski podjął w nim fundamentalny problem szekspirologii, która co jakiś czas ogłaszała nowe spostrzeżenia kwestionujące autorstwo sztuk Szekspira. Humanistyka polska dobrze знаła dziewiętnastowieczną argumentację pro- i antyszekspirowską (Strzelecki 1898). Literaturoznawca odniósł się do nowej hipotezy, tzw. kryptologicznej, która na podstawie danych rzekomo zaszyfrowanych w życiorysie Francisca Bacona detronizowała Szekspira. Wykazał, że są to „szalbierstwa i mistyfikacje” (Tarnawski 1923c: 325), a wykazując się doskonałą znajomością historii stosunków dworskich wprost ośmieszył argumentację pro-Baconowską. Podając przykłady z Marlowe’a i Bacona, wskazał oryginalne rozwiązania, przemawiające za autorstwem Szekspira. Lekceważył przy tym nowe „odkrycia” francuskie w tej kwestii, twierdząc, że „duch dzieł Szekspira i filozoficznych pism Bacona jest zupełnie inny” (Tarnawski 1937b: 5).

Przeglądy nowych ustaleń szekspirologii zasługują na uwagę, ponieważ Tarnawski pisał je już po opublikowaniu własnej monografii o Szekspirze. Świadczą więc o nieprzemijających pasjach badawczych oraz o etyce uczonego, kierowanego wewnętrznym imperatywem poszukiwania prawdy. Studium *Wyniki badań szekspirowskich w w. XX* krytycznie odnosi się do prac, które autora *Hamleta* traktują jako „przejętego duchem proroczym demokrate” (Tarnawski 1935m: 5). Z uznaniem natomiast Tarnawski referuje w formie bibliografii adnotowanej nowe ustalenia i przyczynki w zakresie biografii pisarza, a także streszcza prace o istocie tragedii szekspirowskiej, zwracając uwagę na rolę konfliktu wewnętrznego (wolna wola). Swoje tezy i oceny w formie znacznie poszerzonej badacz przedstawił na łamach „Przeglądu Humanistycznego” (Tarnawski 1931c: 435–451). Czasami pozwalał sobie na sformułowania dość kategoriowe, typu „metody fantastyczne, często wprost nieuczciwe”, „aberracja krytyczna” (Tarnawski 1931c: 436), wprowadzając na polski grunt koncepcje estetyczne Benedetto Crocego i zwracając uwagę na nieuzasadnione dowolności tekstologiczne współczesnych edytorów. Tarnawski sceptycznie odniósł się do nowych propozycji metodologicznych, zalecających, aby podczas badań nad Szekspirem „naprzód ustalać tekst, potem interpretacje dialogów, dalej fabułę, a na końcu charakterystykę postaci” (Tarnawski 1937h: 13).

Referując wyniki prac Johna Middletona Murry'ego, zwrócił uwagę na koncepcję uznającą za stanowisko autora wypowiedź tej postaci, która mówi najbardziej ekspresywnie, a także hipotezy łączące osobę Szekspira z niektórymi postaciami dramatów, co dawało wprost nonsensowne efekty poznawcze. Nowe teorie szekspiologiczne uznał za „dziwną mieszaninę bystrości i pogoni za efektami” (Tarnawski 1937h: 18)²⁶. Powtórzył to przekonanie, referując wyniki najnowszych prac nad *Hamletem* (Hamlet to autoportret pisarza; wciąż jest zagadką: dlaczego Hamlet nie zabija króla w trakcie modlitwy?; Tarnawski 1936b: 8). Krytycznie odnosił się do nowych hipotez dotyczących biografii i osobowości pisarza, widząc w nich „przesyconą erotyzmem atmosferę naszych czasów” (Tarnawski 1933: 5)²⁷. Równie niechętnie traktował przeróbki Szekspira zrywające z językiem i pojęciami teatru elżbietańskiego (Tarnawski 1936h: 8), ale z zainteresowaniem i nadzieją pisał o możliwościach nowych ustaleń tekstu *Henryka VI* i informował czytelników o źródłowych odkryciach muzealnictwa brytyjskiego (Tarnawski 1936a: 4). Ciekawiła go też geneza *Tytusa Andronika*, dlatego bardzo sumiennie przedstawiał kwestię różnic między tekstem Szekspira a ujęciami analogicznymi (Tarnawski 1932b: 28–33). Badawczy trop porównawczy przенosił też na czasy późniejsze, rozpatrując np. pojmowanie dramatu przez Szekspira i George'a Bernarda Shawa (Shaw żądał moralizowania, co wymaga bohaterów typowych, z kolei Szekspir konstruował charaktery [Tarnawski 1934h: 8]). Cykl prac przeglądowych Tarnawski kontynuował w monografii *Szekspir...*, której ostatni rozdział referuje poglądy różnych krytyków na istotne kwestie szekspiologiczne.

Sporo artykułów Tarnawski poświęcił analizom wybranych problemów sztuki Szekspira (część z nich służyła jako pewien rodzaj przygotowania publiczności przed premierą teatralną sztuk; niektóre z kolei były reminiscencjami z teatralno-filmowych adaptacji dramaturga). Rozpoczął je analizą porównawczą *Snu nocy letniej* oraz *Romea i Julii*, które postrzegał je jako „komedię miłości” i „tragedię miłości” połączone motywem przypadku i miłości (Tarnawski 1925b: 6). Już przed ogłoszeniem monografii *Szekspir...* studiował analizy tragedii autora *Hamleta*²⁸. Radził, by w postaci Shylocka – idąc za Crocem – widzieć „prawdziwego

²⁶ Bardziej obiektywny, a może tylko mniej krytyczny, w referowaniu tez Murry'ego był Andrzej Tretiak (1937: 76–79).

²⁷ Tarnawski był przeczulony na tematy erotyczne i „pornograficzne” w literaturze, widział w nich załamanie się etyki chrześcijańskiej.

²⁸ W ramach powszechnych wykładów Uniwersytetu i Politechniki Tarnawski prowadził wykłady „Cykl tragedii Szekspira” w kwietniu–maju 1928 r. (zob. *Almanach lwowski...*: 84). W pracy „*Otello*” jako *tragedia zemsty* (Tarnawski 1930b: 48–52) postawił tezę, że Jago prezentuje równie złożoną psychikę, co Hamlet. Omówienie tego tekstu jako „tragedii zemsty”, a nie „tragedii zazdrości”, jest oryginalnym pomysłem interpretacyjnym. Jednak upodrzedzenie Otella rodzi wątpliwości co do twierdzeń samego Tarnawskiego o wewnętrznych, a nie zewnętrznych powodach

Żyda”, będącego wytworem dziejów; i choć przy okazji dawał upust własnej niechęci do tego narodu, otwarcie krytykował hipokryzję w etyce chrześcijańskiej oraz przymusowe nawrócenie Żyda. Zaprzeczył też tezie o przeniesieniu przez Szekspira pomysłów Marlowe’a (Tarnawski 1930c: 5). W postaci Hamleta widział „nie typ z tragedii klasycznej”, lecz figurę symbolizującą psychikę człowieka nowoczesnego („od wariata do ociążałego, abstrakcyjnego myśliciela, od ogni-stego spiskowca do uroczystego kapłana zemsty” [Tarnawski 1934d: 8]). Tarnawski miał okazję widywać różne wystawienia sztuk Szekspira za granicą (Makbet z żoną w pidżamach, *Wesołe kumoszki* wystawione przy klaksonach aut). Na tej podstawie sceptycznie odnosił się do scenicznych modernizacji *Hamleta*, przypominając, że w tekście sztuki zawarte są klarowne informacje kostiumologiczne, dlatego najlepiej wystawiać go w scenerii elżbietańskiej (Tarnawski 1938a: 3–4). W przededniu napaści Niemiec na Polskę Tarnawski wyczytuje w *Hamlecie* treści patriotyczne, przypominając polonizowany przekład Krystyna Ostrowskiego, gdzie czytamy: „Obcego jarzma Polak znieść nie zdoła,/ I już załoga zbroi się dokoła” (Tarnawski 1939: 4). „Odrębny charakter i nastrój” badacz widział w każdej sztuce Szekspira (Tarnawski 1936d: 5), gdy zaś w jakiejś realizacji teatralnej go nie dostrzegał, chciał – jak szczerze wyznawał – „upić się ze złości” (Tarnawski 1936g: 4).

Tarnawski długo pracował nad ważnym problemem szekspirologii: mniemany czy rzeczywisty wpływ katolicyzmu na pisarza. Analizując postać Falstaffa z *Henryka IV* i motyw „przechrzczenia grubego rycerza”, bardzo starannie uporządkował dorobek światowej szekspirologii w tej kwestii. Studiując tekst dramatu, doszedł do wniosku, że więcej przemawia za antyprotestancką wymową dzieła (Tarnawski 1929a: 10–19). Argumenty za katolicyzmem angielskiego dramaturga Tarnawski przedstawiał w odczytach publicznych ((tk) 1936a: 4; Tarnawski 1938b: 154–156), a później w osobnej książce (Tarnawski 1938c). Z analiz utworów oraz ze znanych faktów dotyczących biografii pisarza wydobyl wszystkie argumenty za tezą o tym, że Szekspir faktycznie był katolikiem, zaś formalne przesłanki o jego wyznaniu protestanckim można podważyć. Polska szekspirologia przyjęła, że autor *Hamleta* przeszedł na anglikanizm, lecz nabyte w młodości „podłoże katolickie” uformowało go i jest obecne w dziełach (Tretiak 1939: 4–5).

Katolicyzm w Anglii i literaturze angielskiej zajmował Tarnawskiego również w powieści, zwłaszcza najnowszej. W syntetycznym obrazie zagadnienia zwrócił

tragizmu i usuwa problem wolnej woli Otella. W monografii *Szekspir...* Tarnawski silniej uwypuklił tę problem – stwierdził, że Otello „nie jest z natury zazdrosny” (Tarnawski 1930a: 200) i zapewnił: „Otello pomylił się, mówiąc, że potrafiłby powiedzieć sobie: *Tu kres miłości i zazdrości*” (Tarnawski 1930a: 205).

uwagę na twórczość Roberta Bensona, Gilberta K. Chestertona, Hilaire'a Belloc, Maurice'a Baringa, Comptona Mackenziego, Sheili Kaye-Smith (Tarnawski 1936i: 35–38). Na polskim gruncie dużą wartość informacyjną miały jego studia o Mackenzie i Kaye-Smith (Tarnawski 1936f: 39–42; 1936j: 15–18), ponieważ pisarze ci byli dotychczas nieznanymi, a omówienia ich twórczości przez Tarnowskiego okazały się wyczerpujące. Badacz poświęcił sporo artykułów Chestertonowi i Bellocowi, jednak są to prace popularne, a Belloc interesował go nie jako pisarz, lecz historyk. W pełni naukowy charakter mają studia Tarnowskiego o Johnie Galsworthym, zwłaszcza uwagi o stylu (Tarnawski 1933b: 86–95). Zdaniem krytyka, opieranie powieści na środowiskowych odmianach języka daje ciekawe efekty poznawcze i artystyczne, lecz powoduje szybkie „umieranie” utworu dla młodszych czytelników. O autorze *Sagi rodu Forsythów* Tarnawski pisał często, przybliżając jego twórczość oraz biografię (Tarnawski 1935a: V). W cyklu odczytów o współczesnej powieści w Anglii stworzył obraz twórców, utworów i tematów, który nie stracił aktualności (Tarnawski 1935l: I), podobnie jak wyczerpujące studium *Grupy społeczne w dzisiejszej beletryście angielskiej* ((rt) 1936: 9; (kr) 1936: 6; (tk) 1936b: 2).

Recenzenci syntez historycznoliterackich Tarnowskiego i jego monografii o Szekspirze pisali z uznaniem o nowatorskich metodach przedstawienia materiału (Grzebieniowski 1930b: 178–182; Tretiak 1931: 178–181; Helsztyński 1932: 3). Po latach ten odcień nowości wyblakł, ale wartości informacyjne tych prac wciąż imponują.

BIBLIOGRAFIA

- (-el). 1937. *Zyżka z „I.K.C.” i prof. Władysław Tarnawski*. „Nowy Dziennik”, nr 69. S. 9.
- (kr). 1936. *Angielska powieść współczesna*. „Kurier Poznański”, nr 130, wyd. poranne. S. 6.
- (rt). 1936. *Odczyty prof. Władysława Tarnawskiego*. „Kurier Poznański”, nr 126, wyd. poranne. S. 9.
- (tk). 1936a. *Czy Szekspir był katolikiem? Odczyt prof. dr. W. Tarnawskiego na akademii Koła Anglistów S. U. P.* „Kurier Poznański”, nr 60, wyd. poranne. S. 4.
- (tk). 1936b. *Zakończenie wykładów prof. Tarnawskiego*. „Kurier Poznański”, nr 132, wyd. poranne. S. 2.
- Albiński Marian**. 1914. *Wstęp do badań estetycznych nad powieścią polską (Krytyka techniki powieściowej w świetle estetyki Teodora Lippsa)*. „Sztuka”, z. 19. S. 21–27.
- Almanach lwowski „Ateneum”*. 1928. R. I.
- Bielak Franciszek**. 1936. *Ignacy Chrzanowski (W 70-lecie urodzin wielkiego Polaka i uczonego)*. „Głos: Tygodnik Polskiej Myśli Narodowej”, nr 7. S. 1.

Bruchnalski Wilhelm. 1928. „*Romeo i Julia*” – „*Konrad Wallenrod*”: motyw pieśni porannej. W: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 30-letniej pracy naukowej i nauczycielskiej Stanisława Dobrzyckiego*. Poznań. S. 1–17.

Chrzanowski Ignacy. 1934. *Nowa książka o „Panu Tadeuszu”*. „ABC Literacko-Artystyczne”, nr 14. S. 1.

Cysewski Kazimierz. 2002. *Między historią badań literackich a teorią literatury*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Dębicki Zdzisław 1928. „*Literatura angielska w okresie romantyzmu*”. „Kurier Warszawski”, nr 183, wyd. wieczorne. S. 4.

Dębicki Zdzisław. 1930. „*Liryka powstania listopadowego*”. „Kurier Warszawski”, nr 322, wyd. wieczorne. S. 4.

Duniec Krystyna. 2008. *Sposoby na Shylocka*. „Dialog”, nr 9. S. 39–52.

Dyboski Roman. 1923. *Elisabethan Studies in Poland*. „The Times Literary Supplement”, Issue 104, March 15. S. 176.

Dyboski Roman. 1957. *Sto lat literatury angielskiej*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.

Gibińska-Marzec Marta, Stanisz Elżbieta. 2014. *Władysław Tarnawski jako tłumacz Szekspira*. „Prace Komisji Neofilologicznej PAU”, t. XII. S. 91–97.

Grabowski Tomasz. 1936. *Nowa nauka o literaturze*. W: *Zjazd naukowy imienia Ignacego Krasickiego we Lwowie w dniach 8–10 czerwca 1935 roku: Księga referatów*. Red. Ludwik Bernacki. Lwów: Komitet Organizacyjny Zjazdu. S. 136–147.

Grzebieniowski Tadeusz. 1930a. *Władysław Tarnawski: Historia literatury angielskiej od Swifta do Burke’a i Burnsa, K.S. Jakubowski, 1930* [recenzja]. „Kwartalnik Neofilologiczny”. S. 178–179.

Grzebieniowski Tadeusz. 1930b. *Władysław Tarnawski: Historia literatury angielskiej* [...] [recenzja]. „Neofilolog”, z. 3. S. 178–182.

H.B. 1922. *Z Towarzystwa Naukowego Lwowskiego*. „Słowo Polskie”, nr 16. S. 5.

Helsztyński Stanisław. 1932. *Szekspir*. „Wiadomości Literackie”, nr 28. S. 3.

Hoesick Ferdynand. 1922. *Szekspir i Antoniusz*. „Kurier Warszawski”, nr 98. S. 9–11.

Hoesick Ferdynand. 1924a. *Romeo i Julia*. „Kurier Warszawski”, nr 97. S. 6–8.

Hoesick Ferdynand. 1924b. *Szekspir czy Shakespeare?* „Kurier Warszawski”, nr 202. S. 4–6.

Kleiner Juliusz. 1924. *Ś. p. Konstanty Wojciechowski*. „Słowo Polskie”, nr 201. S. 4.

Korbut Gabriel. 1924. *Wstęp do literatury polskiej (Zarys metodyki badania literatury)*. Warszawa: Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego.

Kronika lwowska. 1903. „Nowa Reforma”, nr 251. S. 2.

Lubczyńska Aleksandra. 2014. *Z działalności odczytowej Związku Naukowo-Literackiego we Lwowie (1893/1898–1914)*. „Res Historica”, nr 38. S. 121–154.

- Łempicki Zygmunt.** 1923. *Z obcych niw.* „Kurier Warszawski”, nr 128. S. 4.
- Łempicki Zygmunt.** 1929. *Nowa książka o Anglii.* „Kurier Poranny”, nr 110. S. 3.
- Macaulay Thomas Babington.** *Szkice krytyczne i historyczne w przekładzie W. Tarnawskiego.* Rkps BJ, sygn. Przyb. 622/04, 624/04.
- Makowski Adam.** 2001. *Metoda krytycznoliteracka Piotra Chmielowskiego.* Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN.
- Pogrzeb ś. p. dr. Piotra Chmielowskiego.* 1904. „Gazeta Lwowska”, nr 96. S. 4.
- Pudłocki Tomasz.** 2001. *Władysław Tarnawski. Pochodzenie, dzieciństwo, młodość.* „Rocznik Przemyski”, t. 37, z. 2. S. 77–88.
- Pudłocki Tomasz.** 2002. *Władysław Tarnawski. Cz. 2. Przemysł, lata przełomu.* „Rocznik Przemyski”, t. 38, z. 1. S. 67–87.
- Pudłocki Tomasz.** 2004. *Władysław Tarnawski. Cz. 3. Przemyslanin w drodze do katedry uniwersyteckiej.* „Rocznik Przemyski”, t. 40, z. 3. S. 71–92.
- Pudłocki Tomasz.** 2005. *Władysław Tarnawski. Cz. 5. Ostatnie lata.* „Rocznik Przemyski”, t. 41, z. 3. S. 97–107.
- Pudłocki Tomasz.** 2006. *Związki Władysława Tarnawskiego z Przemysłem w latach jego profesury we Lwowie.* „Rocznik Przemyski”, t. 42, z. 3. S. 87–94.
- Pudłocki Tomasz.** 2007. *Władysław Tarnawski wobec wizyty G.K. Chestertona we Lwowie i w Przemysłu.* „Rocznik Przemyski”, t. 43, z. 3. S. 89–94.
- Pudłocki Tomasz.** 2008. *Z dziejów pewnej przyjaźni. Relacje Władysława Tarnawskiego z Kornelą Makuszyńską.* „Rocznik Przemyski”, t. 44, z. 3. S. 67–72.
- Pudłocki Tomasz.** 2015. *Trudna rzeczywistość. Listy Władysława Tarnawskiego z więzienia do rodziny (lata 1947–1948).* „Rocznik Przemyski”, t. 51, z. 2. S. 111–124.
- Pudłocki Tomasz.** 2016. *„Scripsi et salvari animam meam”. Władysław Tarnawski w świetle korespondencji do Andrzeja Gawrońskiego.* „Rocznik Przemyski”, t. 52, z. 2. S. 61–78.
- Pudłocki Tomasz.** 2017. *„Słowo Lwów stanie za wszystkie komentarze”. Z relacji Wacława Borowego i Władysława Tarnawskiego.* „Rocznik Przemyski”, t. 53, z. 3. S. 165–175.
- Pudłocki Tomasz.** 2018. *Roman Dyboski i Władysław Tarnawski – historia wzajemnych odniesień.* W: *Roman Dyboski 1883–1945, Władysław Tarnawski 1885–1951.* Seria: Archiwum Nauki PAN i PAU: W Służbie Nauki, nr 28. Kraków: Polska Akademia Umiejętności. S. 33–52.
- Różnowska-Szymczykowa Jadwiga.** 1994. *Bibliografia prac Władysława Tarnawskiego (1885–1951).* „Rocznik Przemyski”, t. 29–30. S. 367–382.
- Rudnicki Ludwik.** 1911. *Estetyka T. Lippsa.* Kraków: Druk Anczyca i Spółki.
- Stanisz Elżbieta.** 2007. *Three Scholars: Dyboski, Tarnawski, Tretiak, the Fathers of English Studies in Poland.* W: *Multiculturalism at the Start of 21st Century.* Red. Krystyna Kujawińska Courtney, Maria Łukowska. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. S. 187–197.

- Stanisz Elżbieta.** 2009. *Władysław Tarnawski jako szekspirolog*. „Rocznik Przemyski”, t. 45, z. 3. S. 107–138.
- Stanisz Elżbieta.** 2011. *Kierunki polskiej szekspirologicznej myśli krytycznej w dwudziestoleciu międzywojennym*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Stanisz Elżbieta.** 2014. *Polska krytyka szekspirowska w dwudziestoleciu międzywojennym*. W: *Szekspir na blogu*. Red. Monika Sosnowska. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. S. 51–84.
- Stanisz Elżbieta.** 2018. *Roman Dyboski i Władysław Tarnawski – twórcy polskich studiów anglistycznych*. W: *Roman Dyboski 1883–1945, Władysław Tarnawski 1885–1951*. Seria: Archiwum Nauki PAN i PAU: W Służbie Nauki, nr 28. Kraków: Polska Akademia Umiejętności. S. 79–94.
- Starnawski Jerzy.** 1994. *Władysław Tarnawski (1885–1951)*. W: *Słownik badaczy literatury polskiej*. T. 1. Red. Jerzy Starnawski. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. S. 289–291.
- Starnawski Jerzy.** 1997. *Sylwetki lwowskich historyków literatury*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Starnawski Jerzy, Kujawińska Courtney Krystyna.** 1997. *Władysław Tarnawski (1885–1951)*. W: Jerzy Starnawski, Krystyna Kujawińska Courtney. *Anglo-polonica*. Łódź: Omega-Praxis. S. 127–133.
- Strzelecki Adolf.** 1898. *Szekspir i Bacon: wiele hałasów o nic: studium*. Kraków: Drukarnia „Czasu”.
- Szekspir William.** [1924]. *Antoniusz i Kleopatra*. Przeł. oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył Władysław Tarnawski. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
- Szekspir William.** 1924. *Romeo i Julia*. Przeł. oraz wstępem i objaśnieniami opatrzył Władysław Tarnawski. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
- T.S.** [Tadeusz Sinko]. 1922. *Nowe wydawnictwa*. „Czas”, nr 17. S. 2.
- Tarnawska Joanna.** 1995. „Sonety” Szekspira w przekładzie W. Tarnawskiego. „Rocznik Przemyski”, t. 31, z. 3. S. 3–9.
- Tarnawski Władysław.** 1909. *U grobu wieszczki*. „Słowo Polskie”, nr 508, wyd. popołudniowe. S. 5.
- Tarnawski Władysław.** 1914a. *O polskich przekładach dramatów Szekspira*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Tarnawski Władysław.** 1914b. *William Shakespeare. Dzieła dramatyczne we dwunastu tomach*. „Książka”, nr 1–2. S. 60–61.
- Tarnawski Władysław.** 1921a. *John Keats (W setną rocznicę zgonu)*. „Przegląd Warszawski”, nr 3. S. 358–368.
- Tarnawski Władysław.** 1921b. *Roman Dyboski: „Rytmika wysiłku i znużenia w twórczości Szekspira”* [recenzja]. „Przegląd Warszawski”, nr 2. S. 249–251.

- Tarnawski Władysław.** 1921c. *Shelley i „Prometeusz”*. „Przegląd Warszawski”, nr 2. S. 224–227.
- Tarnawski Władysław.** 1923a. *Monografia o Marlow’ie*. „Kurier Polski”, nr 47. S. 7.
- Tarnawski Władysław.** 1923b. *Ostatnie wydawnictwa „Biblioteki Polskiej”*. „Gazeta Poranna 2 grosze”, nr 38. S. 7.
- Tarnawski Władysław.** 1923c. *Szekspir czy nie Szekspir?* „Przegląd Warszawski”, nr 21. S. 319–343.
- Tarnawski Władysław.** 1924a. *Angielskie prymitywy powieściowe (Lyly, Sidney, Greene, Lodge, Nasbe)*. „Przegląd Warszawski”, nr 38. S. 168–181.
- Tarnawski Władysław.** 1924b. *Z teatru angielskiego*. „Przegląd Warszawski”, nr 28. S. 108–123.
- Tarnawski Władysław.** 1925a. *Dwie ostatnie sztuki Bernarda Shaw („Back to Methuselah” i „Saint Joan”)*. „Przegląd Warszawski”, nr 42. S. 271–297.
- Tarnawski Władysław.** 1925b. *O „Śnie nocy letniej”*. „Słowo Polskie”, nr 56. S. 6.
- Tarnawski Władysław.** 1926. *Historia literatury angielskiej od czasów najdawniejszych do Milтона i Drydena*. Lwów: Drukarnia Jakubowskiego i Spółki.
- Tarnawski Władysław.** 1927a. *Czy Sterne był powieściopisarzem?* „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, R. 7, z. 2. S. 62–64.
- Tarnawski Władysław.** 1927b. *Z Anglii współczesnej: Pięć szkiców*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Tarnawski Władysław.** 1927c. *Z dziejów Ossjana w Polsce*. „Prace Filologiczne”, t. XII: *Prace polonistyczne ofiarowane Janowi Łosiowi dla uczczenia dwudziestopięciolecia jego działalności naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim 1902–1927*. S. 257–273.
- Tarnawski Władysław.** 1929a. *Falstaff a religia Szekspira*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, z. 1. S. 10–19.
- Tarnawski Władysław.** 1929b. *Uwagi o potrzebach anglistyki w Polsce*. „Nauka Polska jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój”, R. 10. S. 347.
- Tarnawski Władysław.** 1930a. *Historia literatury angielskiej od Swifta do Burke’a i Burnsa*. Lwów: K. S. Jakubowski.
- Tarnawski Władysław.** 1930b. *„Otello” jako tragedia zemsty*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, z. 2. S. 48–52.
- Tarnawski Władysław.** 1930c. *Postać Szajloka w „Kupcu weneckim” (Przed jutrzejszym przedstawieniem w Teatrze Polskim)*. „Kurier Poznański”, nr 36, wyd. wieczorne. S. 5.
- Tarnawski Władysław.** 1931a. *Szekspir: Książka dla młodzieży i dla dorosłych*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Tarnawski Władysław.** 1931b. *U źródeł sionizmu*. „Mysł Narodowa”, nr 43. S. 139–142.
- Tarnawski Władysław.** 1931c. *Wyniki badań szekspirowskich XX wieku*. „Przegląd Humanistyczny”, z. 3–4. S. 435–451.

- Tarnawski Władysław.** 1932a. *Literatura angielska*. W: *Wielka literatura powszechna*. Red. Stanisław Lam. T. 3. Warszawa: Księgarnia Wydawnicza Trzaska, Evert i Michalski. S. 230–232.
- Tarnawski Władysław.** 1932b. *Niemiecki dramat o Tytusie Androniku*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, z. 1. S. 28–33.
- Tarnawski Władysław.** 1932c. *Szkocja i Walia*. „Myśl Narodowa”, nr 17. S. 226–229.
- Tarnawski Władysław.** 1933a. *Charakter królowej Elżbiety*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 250. S. III.
- Tarnawski Władysław.** 1933b. *O styl i język Johna Galsworthy’ego (Garść uwag)*. „Neofilolog”, z. 2. S. 86–95.
- Tarnawski Władysław.** 1933c. *W pogoni za oryginalnością: eksperymenty powieściowe Virginii Woolf*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 333. S. IV.
- Tarnawski Władysław.** 1933d. *Z najnowszej historiografii angielskiej*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 346. S. V.
- Tarnawski Władysław.** 1934a. *Co widziała w Polsce Angielka?* „Kurier Poznański”, nr 19, wyd. główne. S. 12.
- Tarnawski Władysław.** 1934b. *Coś o książkach*. „Kurier Literacko-Naukowy”. S. 1.
- Tarnawski Władysław.** 1934c. *Freudystyczna epopeja*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 184. S. IV.
- Tarnawski Władysław.** 1934d. *„Hamlet” w biegu wieków – i zawsze (Z powodu jutrzejszego wystawienia „Hamleta” w Teatrze Polskim)*. „Kurier Poznański”, nr 37, wyd. główne. S. 8.
- Tarnawski Władysław.** 1934e. *Maria Stuart u wód*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 223. S. III.
- Tarnawski Władysław.** 1934f. *Nazwiska angielsko-żydowskie*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 101. S. VI.
- Tarnawski Władysław.** 1934g. *Nowy pogląd na Marię Stuart*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 254. S. I.
- Tarnawski Władysław.** 1934h. *Rywal Szekspira*. „Kurier Poznański”, nr 407. S. 8.
- Tarnawski Władysław.** 1934i. *Sprzed lat trzydziestu pięciu: „Cyrano de Bergerac”*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 4. S. II.
- Tarnawski Władysław.** 1934j. *Tragifarsa z życia wielkiego krytyka*. „Kurier Poznański”, nr 545, wyd. główne. S. 8.
- Tarnawski Władysław.** 1934k. *Z teatrów angielskich*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 27. S. 6.
- Tarnawski Władysław.** 1934l. *Zmierzch historyków wiktoriańskich*. „Głos Literacko-Naukowy”, nr 88. S. II.

Tarnawski Władysław. 1935a. *Galsworthy w świetle korespondencji*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 19. S. V.

Tarnawski Władysław. 1935b. *Główne postaci najnowszej powieści angielskiej*. „Kurier Poznański”, nr 379, wyd. główne. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1935c. „*Miateż*” Aurelego Urbańskiego. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 7. S. I.

Tarnawski Władysław. 1935d. *Misterium o angielskim świętym Stanisławie*. „Kurier Poznański”, nr 596, wyd. główne. S. 6.

Tarnawski Władysław. 1935e. *Mr. Golancz, książkę Mirski i Spółka*. „Kurier Poznański”, nr 265, wyd. główne. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1935f. *Nowe zdobycze polonistyki*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 12. S. I.

Tarnawski Władysław. 1935g. *O Prusie i paru innych rzeczach: nowe wydanie Prusa i Akademia Literatury*. „Kurier Literacko Naukowy”, nr 10. S. I.

Tarnawski Władysław. 1935h. *O władzę reżysera*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 16. S. 6–7.

Tarnawski Władysław. 1935i. *Per analogiam*. „Myśl Narodowa”, nr 5. S. 71–73.

Tarnawski Władysław. 1935j. *Rewizja dziejów Anglii*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 17. S. II–III.

Tarnawski Władysław. 1935k. *Szekspir i film dźwiękowy*. „Kurier Warszawski”, nr 338, wyd. wieczorne. S. 13.

Tarnawski Władysław. 1935l. *Współczesna beletrystyka angielska (Autoreferat)*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 11. S. I.

Tarnawski Władysław. 1935m. *Wyniki badań szekspirowskich w u. XX*. „Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, R. 5. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1935n. *Życie współczesne pod pręgierzem*. „Kurier Poznański”, nr 149, wyd. główne. S. 4.

Tarnawski Władysław. 1936a. *Czy pamiątka po Szekspirze?* „Kurier Warszawski”, nr 85, wyd. wieczorne. S. 4.

Tarnawski Władysław. 1936b. *Dlaczego Szekspir pisał?* „Kurier Poznański”, nr 335, wyd. główne. S. 8.

Tarnawski Władysław. 1936c. *Joseph Conrad – nieśmiertelny*. „Kurier Poznański”, nr 430, wyd. główne. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1936d. *O „Wieczorze Trzech Króli” słów parę*. „Kurier Poznański”, nr 526, wyd. główne. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1936e. *Powieść komentarzem do historii*. „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 353 B. S. 7.

Tarnawski Władysław. 1936f. *Sheila Kaye-Smith. Z cyklu: Pisarze katolicycy Anglii współczesnej. III. „Tęcza”*, nr 10. S. 39–42.

Tarnawski Władysław. 1936g. *Spóźniona recenzja: Na marginesie „Wieczoru Trzech Króli”*. „Warszawski Dziennik Narodowy”, nr 88 B. S. 4.

Tarnawski Władysław. 1936h. *Szekspir ciągle współczesny*. „Kurier Poznański”, nr 25, wyd. główne. S. 8.

Tarnawski Władysław. 1936i. *Współcześni powieściopisarze katolicycy*. „Tęcza”, nr 6, S. 35–38.

Tarnawski Władysław. 1936j. *Współcześni powieściopisarze katolicycy w Anglii. II. Compton Mackenzie*. „Tęcza”, nr 8. S. 15–18.

Tarnawski Władysław. 1937a. *Autor olbrzymiego dzieła*. „Kurier Poznański”, nr 187, wyd. wieczorne. S. 6.

Tarnawski Władysław. 1937b. *Ego te exorciso...* „Kurier Poznański”, nr 145, wyd. wieczorne. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1937c. *Kipling jako poeta*. „Myśl Narodowa”, nr 1. S. 6–7.

Tarnawski Władysław. 1937d. *Osmoza językowa*. „Myśl Narodowa”, nr 9. S. 135–136.

Tarnawski Władysław. 1937e. *Powieści-bliźnięta i Pearl Buck*. „Kurier Poznański”, nr 557, wyd. wieczorne. S. 14.

Tarnawski Władysław. 1937f. *„Podróż do Illirii”, czyli Szekspir*. „Kurier Poznański”, nr 504, wyd. wieczorne. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1937g. *Rywal Szekspira*. „Kurier Poznański”, nr 410. S. 5.

Tarnawski Władysław. 1937h. *Z najnowszej literatury szekspirowskiej: John Middleton Murry*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, z. 1. S. 13–18.

Tarnawski Władysław. 1938a. *„Hamlet” w strojach nowoczesnych*. „Kurier Warszawski”, nr 317, wyd. wieczorne. S. 3–4.

Tarnawski Władysław. 1938b. *Szekspir katolikiem*. „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, z. 2. S. 154–156.

Tarnawski Władysław. 1938c. *Szekspir katolikiem: Shakespeare a Roman Catholic (with an English Summary)*. Lwów: Towarzystwo Naukowe we Lwowie.

Tarnawski Władysław. 1938d. *Z Horacego*, „Myśl Narodowa”, nr 30. S. 473.

Tarnawski Władysław. 1939. *„Hamlet” à la Polonoise*. „Kurier Warszawski”, nr 169, wyd. wieczorne. S. 4.

Tarnawski Władysław. 1997. *Brytyjczycy o Polsce i Polakach*. Oprac. Jerzy Starnawski. „Rocznik Przemyski”, t. 33, z. 1. S. 7–22.

Tarnawski Władysław. *Historia powieści angielskiej*. Rkps BJ, sygn. Przyb. 616/04, vol. 1. K. 48–49.

Tarnowski Stanisław. 1898. *Szekspir w Polsce*. W: Stanisław Tarnowski. *Studia do historii literatury polskiej: Wiek XIX: Rozprawy i sprawozdania*. T. IV. Kraków: Spółka Wydawnicza Polska. S. 107–332 [pierwodruk: „Przegląd Polski” 1877–1878].

Tretiak Andrzej. 1927. *Tarnawski Władysław: Z Anglii współczesnej*. „Ruch Literacki”, nr 3. S. 88–90.

Tretiak Andrzej. 1931. *Tarnawski Władysław: Historia literatury angielskiej od Swifta do Burke’a i Burnsa, Lwów 1930* [recenzja]. „Ruch Literacki”, nr 6. S. 178–181.

Tretiak Andrzej. 1937. *Z najnowszej szekspirologii (1930–1936)*. „Przegląd Współczesny”, t. 62, nr 8–9. S. 76–79.

Tretiak Andrzej. 1939. *Shakespeare a katolicyzm*. „Kurier Warszawski”, nr 25, wyd. wieczorne. S. 4–5.

w.b. [Wilhelm Bruchnalski?]. 1922. *Nauka i sztuka*. „Słowo Polskie”, nr 89. S. 5.

W.T. [Władysław Tarnawski]. 1934. *Niecodzienny przekład*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 4. S. IV.

W.T. [Władysław Tarnawski]. 1935. *Z dziejów Secret Service*. „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 8. S. I–II.

Z.N. 1923. *Krzysztof Marlowe, jego życie, dzieła i znaczenie w literaturze angielskiej. Władysław Tarnawski*. „Myśl Niepodległa”, nr 646. S. 141–142.

Z zapomnianych artykułów Władysława Tarnawskiego. 2003. Podał do druku, komentarzem i przypisami opatrzył Tomasz Pudłocki. „Rocznik Przemyski”, t. 39, z. 1. S. 91–95.

Aleksandra Budrewicz

WŁADYSŁAW TARNAWSKI AS A SCHOLAR OF ENGLISH LITERATURE

(abstract)

The article examines the achievement of Władysław Tarnawski (1885–1951), a Polish translator and scholar who specialized in English literature. It discusses Tarnawski’s biography, his political and aesthetic views, as well as contribution to English studies in Poland and the Polish reception of British literature and its translations. The author also analyses the criteria which Tarnawski adopted in order to evaluate the works of British writers and the way he expressed his opinions thereof. Tarnawski’s views and assessment criteria were deeply rooted in Polish politics and history of the first half of the twentieth century.

KEYWORDS

British literature; literary translation; politics; reception